

ИКОНОМИСТЪТ И АКЦЕНТИ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС В ДИГИТАЛНАТА ЕРА: РОЛЯ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ В КОНТЕКСТА НА ИНДУСТРИИТЕ 4.0 И 5.0

Въведение

В последните години светът се намира в динамичен процес на дигитална трансформация, която променя не само начина, по който работим и общуваме, но и самата същност на икономиката, а и поставя предизвикателства пред икономическата наука. Индустрия 4.0¹ отвори пътя към автоматизацията, изкуствения интелект и големите данни, а вече се говори активно и за Индустрия 5.0² – етап, в който технологиите се адаптират спрямо човека, а не обратното. Този преход изисква нов тип специалисти – хора, които не просто разбират икономическите процеси, но умеят да прилагат дигитални инструменти и да работят с иновации.

Като млад човек, който се развива в областта на икономиката и образованието, осъзнавам колко важно е съвременният икономист или преподавател по икономически дисциплини да бъде технологично грамотен и адаптивен. Дигиталните умения и разбирането на изкуствения интелект вече не са просто „бонус“ в автобиографията – те се превръщат в основно условие за успешна професионална реализация и за принос към развитието на съвременното икономическо развитие.

С това есе бих искал да споделя своето виждане за ролята на икономистите в контекста на дигиталната трансформация. Ще разгледам какви конкретни стъпки могат да бъдат предприети за насърчаване на обучението по дигитални умения и ще очертая направленията, в които икономистите трябва да се развиват, за да бъдат активни и ефективни

¹ Министерство на икономиката и индустрията на Република България. *Индустрия 4.0 – политика и стратегия*. <https://www.mig.government.bg/politiki-i-strategii/industriya-4-0/> (към 26.04.2025 г.).

² Европейски икономически и социален комитет. *Индустрия 5.0 — как да я превърнем в реалност (становище по собствена инициатива)*, CCM/230. Консултативна комисия по индустриални промени. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=PI_EESC%3AEESC-2024-01285-AS (към 26.04.2025 г.).

участници в изграждането на икономиката на бъдещето и приоритети в образованието.

Икономиката на бъдещето и трансформацията на професията икономист. Развитието на технологиите през последното десетилетие създаде нова икономическа среда, която поставя под въпрос традиционните роли в стопанството. Индустрия 4.0 въведе автоматизацията, интернет на нещата (IoT)³, облачните технологии и изкуствения интелект като основни двигатели на икономическата активност. Това вече не е сценарий на бъдещето – това е реалността, в която бизнесът функционира днес. Предстои обаче нова вълна – Индустрия 5.0, която поставя човека в центъра на технологичните процеси, с акцент върху етичността, устойчивостта и персонализацията. Тази трансформация изисква и нов профил на икономиста. Вярвам, че днес не е достатъчно икономистът да бъде просто анализатор на данни или създател на прогнози. Той трябва да бъде адаптивен, да разбира технологичните процеси, да борави с цифрови инструменти и да работи в екип с ИТ специалисти, инженери и иноватори. В този контекст икономистът вече не е само наблюдател на икономическите процеси, а активен участник в тяхната трансформация.

Вярвам, че именно междудисциплинарният подход ще бъде ключов за стойността и ролята на икономиста в бъдеще. Умението да се комбинират икономически познания с практическо използване на съвременни технологии – като изкуствен интелект, машинно обучение и автоматизация – ще се превърне в решаващо предимство. Това предполага необходимост от промяна още на образователно ниво. В много университети все още липсват програми, които да обединяват икономика с дигитални технологии и практически софтуерни умения. Необходима е актуализация на учебните планове, за да отговарят на нуждите на съвременната и бъдеща икономика. Същевременно, още на гимназиално ниво – особено в икономическите паралелки и професионалните гимназии по икономика – е важно учениците да бъдат изправяни пред реални икономически казуси и проблеми от практиката. Това ще развие у тях критично мислене, адаптивност и усещане за динамиката на реалния свят, което е ценен капитал за бъдещи икономисти.

³ Европейска комисия. Следващо поколение Интернет на нещата. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/next-generation-internet-things> (към 26.04.2025 г.).

За мен професията на икономиста винаги е била свързана с разбирането на процесите и вземането на информирани решения. В дигиталната ера това разбиране трябва да включва и нови понятия – алгоритми, данни, автоматизирани системи. Това е предизвикателство, но и шанс. Защото онези от нас, които съумеят да се адаптират, няма просто да се справят – те ще бъдат лидери на новото икономическо мислене. Днешният икономист трябва да разбира не само икономическите принципи, но и как тези принципи взаимодействат с новите технологии. Икономистите, независимо дали работят в частния сектор или в публичната администрация, все повече ще разчитат на дигитални инструменти – от аналитични платформи до системи за управление на ресурси и публични финанси. Умението да се работи с големи масиви данни, да се анализират тенденции и да се вземат решения, базирани на точни и навременни информации, ще бъде решаващо за успеха. В същото време, за да бъдат конкурентоспособни, икономистите трябва да развиват и нови умения, които надхвърлят традиционната икономическа теория.

Дигиталните умения като стратегически актив. Когато се говори за дигитални умения, често се мисли само за ИТ специалисти и програмисти. Но според мен това е ограничено разбиране. Дигиталните компетентности са нужни на всеки активен участник в съвременната икономика, включително и – дори особено – на икономистите. В свят, в който данните са съвременна валута, а автоматизацията е навсякъде около нас, умението да работим с цифрови инструменти е стратегически актив⁴, без който икономистът просто не може да бъде ефективен.

Смятам, че ролята на икономистите не е само да се адаптират към технологичните промени, а и да допринасят за тях. Това означава да разбираме как се променя пазарът на труда, какви професии ще изчезнат и какви нови ще се появят, какви умения ще бъдат нужни на младите хора, за да бъдат конкурентоспособни. Вярвам, че ние, младите икономисти, можем да участваме активно в изграждането на политики и образователни инициативи, които да насърчават обучението по дигитални умения още от ранна възраст. Това включва и активно сътрудничество с институции като регионалните съвети за заетост и бюрата по труда, които следят динамиката на пазара на труда, както и анализи и прогнози за бъдещите професии. В допълнение, икономистите могат да играят важна роля в планирането на държавните политики за прием в образователните институции, които да отговорят на нуждите на бъдещия трудов пазар.

⁴ Европейска комисия. *Цифрова трансформация*. https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/digital-transition_bg (към 26.04.2025 г.).

Лично за мен това включва стремеж към постоянно самоусъвършенстване в области, които не са част от традиционното икономическо образование. Например, в момента се фокусирам върху визуализация на данни, уеб технологии за създаване на сайтове и разработка на онлайн решения. Това не ме превръща в експерт по програмиране, но ми дава възможността да бъда по-гъвкав и подготвен за предизвикателствата на технологично напредналият свят. Чрез изучаването на тези нови области се старая да бъда по-информиран и полезен в динамично променящата се икономическа среда.

Убеден съм, че икономистите могат да бъдат връзката между технологиите и реалната икономика – хората, които разбират както бизнес логиката, така и начина, по който технологичните решения могат да ѝ помогнат. И тук идва и нашата роля в обществото – да обясняваме тези процеси, да участваме в диалога за бъдещето на образованието, труда и управлението, и да помагаме за прехода към нов тип икономика, в която дигиталните умения са задължителни, а не просто предимство.

Изкуственият интелект – предизвикателство и възможност. Изкуственият интелект отдавна не е фантазия, а е съвсем реален компонент от съвременната икономика. От оптимизация на финансовите процеси до усъвършенстване на управлението на ресурси, ИИ вече играе важна роля в бизнеса и обществото. За нас, икономистите на бъдещето, възниква основният въпрос: ще го приемем като заплаха или ще се научим да го използваме, за да открием нови възможности за растеж и иновации в икономиката?⁵

За мен изкуственият интелект не отменя нуждата от икономисти – напротив, той повишава изискванията към нас. В дигиталната ера трябва не само да разбираме икономическите модели, но и да можем да си служим с технологии, които анализират огромни обеми от данни, откриват зависимости и предлагат решения с помощта на алгоритми. Това означава, че икономистът трябва да има поне базови познания по машинно обучение, логика на алгоритмите и – много важно – етичните аспекти на прилагането на ИИ⁶ в реалния свят. Използването на изкуствен интелект в

⁵ Европейска комисия. *Европейски подход към изкуствения интелект*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/policies/european-approach-artificial-intelligence> (към 26.04.2025 г.).

⁶ Тодорова, Г. *Етични аспекти на използването на изкуствен интелект за обработка на лични данни*. ILAC Magazine, 16 юни 2024. <https://magazine.ilac.eu/етични-аспекти-на-използването-на-изк/> (към 26.04.2025 г.).

стопанското управление крие огромни възможности, но и рискове. Вярвам, че именно ние, икономистите, трябва да сме тези, които задават въпросите: какви са социалните последици от автоматизацията? Как ще се променят работните места? Какви нови форми на неравенство може да се появят? Само с критично мислене и добро разбиране на технологиите можем да участваме адекватно в изграждането на устойчиви политики и стратегии.

Прегледът на основните изисквания за системи с изкуствен интелект показва, че те обхващат ключови аспекти, които обединяват както техническите, така и социалните и етични изисквания. Въпреки че някои от тези изисквания вече са регулирани от съществуващите закони, отговорността на разработчиците и внедрителите на ИИ е да гарантират, че спазват не само общите правни норми, но и специфичните разпоредби за всяка област (виж фиг. 1). Тези изисквания не само че са от съществено значение за развитието на безопасни и надеждни технологии, но също така осигуряват основата за тяхното етично прилагане в бъдеще.

Фиг. 1 Взаимодействие на седемте изисквания: всички са еднакво значими, подкрепят се взаимно и следва да се прилагат и оценяват през целия жизнен цикъл на система с ИИ⁷

Според мен най-голямата стойност на икономиста в контекста на ИИ е способността му да бъде медиатор между технологичния напредък и реалните човешки нужди. Да използва ИИ, за да подобри ефективността и прогнозната способност, но и да мисли за хората зад числата. Това е и основният акцент, който се поставя в концепцията на Индустрия 5.0 – не просто повече технологии, а технологии в полза на човека.

Креативността и личният опит – икономистът като иноватор. Често, когато се говори за икономика, фокусът пада върху числа, модели и графики. Но според мен в основата на истинската икономическа промяна стои нещо много по-човешко – креативността. Вярвам, че добрият икономист днес не е само този, който разбира теорията, а този, който може да мисли нестандартно, да свързва знания от различни области и да предлага реални, работещи решения в динамична среда. Освен това, икономистът трябва да има и умението да идентифицира възможности за привличане на външно финансиране, като същевременно извършва анализи на разходи и ползи. Това не само че е необходима част от съвременната икономическа практика, но и важен инструмент за изпълнение на иновативни проекти, които могат да доведат до дългосрочни ползи за обществото.

От личен опит знам, че иновацията не винаги идва от сложни модели – понякога идва от наблюдение, от умението да зададеш правилния въпрос, от готовността да тестваш нещо ново. В образователните институции, в които съм работил, или в проекти, по които съм участвал, винаги съм се стремил да подхождам креативно – било чрез представяне на данни по нестандартен начин, било чрез въвеждане на дигитални елементи в икономическия анализ, като интерактивни графики или работа с платформи за визуализация. Вярвам, че нашето поколение икономисти има уникалния шанс да бъде поколение на трансформацията – между икономиката и технологиите, между теорията и практиката, между идеи и реални приложения. Това изисква от нас не просто да учим повече, а да мислим по-различно. Да търсим връзки там, където другите виждат отделни дисциплини. Да сме готови да излезем от рамката на учебника и да влезем в реалния свят – свят, в който иновациите се случват бързо и

⁷ Европейска комисия, **Насоки относно етичните аспекти за надежден ИИ**, стр. 19, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> (към 26.04.2025 г.).

няма време за статични роли. Креативността според мен не е „добавка“, а необходимост. Особено когато става дума за икономист, който иска да бъде част от технологичната трансформация. Без идеи, без готовност да експериментираме, няма как да участваме пълноценно в процесите, които движат Индустрия 4.0 и ни водят към Индустрия 5.0.

Икономическа политика и дигитална трансформация в България. Когато говорим за дигитализация и въвеждане на изкуствен интелект, често поглеждаме към глобалните примери – САЩ, Германия, Южна Корея. Но според мен е важно да се вгледаме и в нашия контекст – в реалностите на България. Защото, въпреки че технологиите нямат граници, икономическите и образователните политики са тясно свързани със социалната и институционална среда на всяка страна.

Според мен България има потенциал да бъде част от глобалната дигитална трансформация, но за да се случи това, са нужни няколко ключови стъпки. На първо място – свързването на образованието с реалните нужди на икономиката. В момента виждам как млади хора завършват с много теоретични знания, но с малко или никакви практически умения, особено в сферата на технологиите и анализа на данни. Това е празнина, която трябва да бъде запълнена чрез актуализиране на учебните програми, включване на технологични дисциплини и по-тясно партньорство между университетите, бизнеса и държавата. На второ място, смятам че е необходима ясна и дългосрочна стратегия за развитие на човешкия капитал с фокус върху дигиталните умения. Това не трябва да е просто поредната програма „на книга“, а реална инвестиция в обучения, стажове, инкубатори и дигитални платформи за учене. Икономическата политика трябва да постави в центъра младите хора и тяхната подготовка за бъдещите професии, много от които все още дори не съществуват.

Важно е също така да се създаде среда, в която иновациите се насърчават – не само в технологичния сектор, но и в публичната администрация, и в образователната сфера. За мен дигиталната трансформация не означава само нови машини или софтуери, а нов начин на мислене, в който ефективността, ефикасността, прозрачността и бързината стават стандарт. Вярвам, че икономистите имат важна роля в процеса на дигиталната трансформация. Ние сме тези, които могат да осигурят баланс между икономическата теория и бързото внедряване на

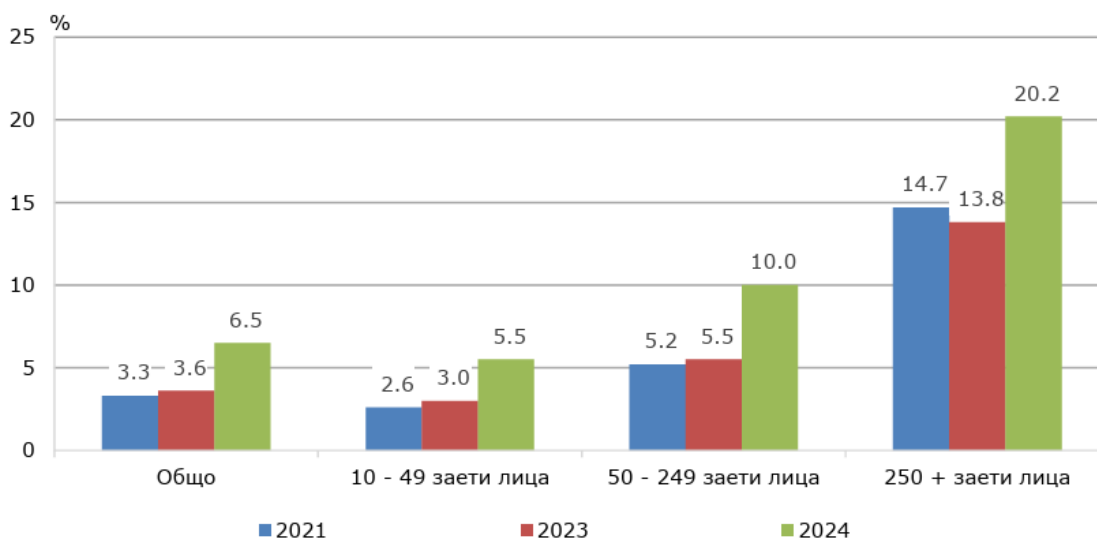
нови технологии, като внимателно оценяват последиците от реформите и предоставят практически решения. Младите икономисти, които израстват в дигиталната ера и разбират необходимостта от промяна, имат уникалната възможност да бъдат двигатели на една по-гъвкава, адаптивна икономика в България, като се възползват от глобалните тенденции и възможности.

Пример за напредък в дигитализацията в България⁸, който може да играе решаваща роля в ускоряването на технологичната трансформация на страната, е създаването на фабрика за изкуствен интелект. Българската фабрика BRAIN++, която ще бъде разположена в София Тех Парк и ще започне да се изгражда през 2026 г., е изключително важна инициатива. Тя не само че ще генерира иновации, но и ще осигури нови възможности за обучение и развитие на човешкия капитал, което е в пълно съответствие с необходимостта от дългосрочна стратегия за развитие на дигитални умения и иновации в България. Създаването на такъв технологичен център не само че ще укрепи икономическата основа на страната, но и ще постави България в позиция да стане лидер в региона по отношение на изкуствения интелект. Тази инициатива подчертава ангажимента на България към глобалните технологични тенденции и е ясно послание за бъдещото развитие на страната в дигиталната ера.

Анализ на статистически данни и тенденции. За да представя по-ясно картината на дигиталната трансформация в българската икономика, разгледах последните данни на Националния статистически институт относно използването на технологии с изкуствен интелект в предприятията. Резултатите показват, че макар страната да се намира в начална фаза на интегриране на ИИ, тенденцията за растеж е очевидна и постоянна. През 2024 г. 6.5% от всички предприятия в България използват технологии с изкуствен интелект – почти двойно увеличение спрямо 2023 г. (3.6%) и 2021 г. (3.3%). Това е знак, че бизнесът постепенно започва да възприема новите възможности, които дигитализацията предлага. Важно е да се подчертае, че не всички предприятия напредват с еднакви темпове – съществуват ясни различия в зависимост от големината на компанията. От данните (фиг.2) става видно, че по-големите предприятия са значително по-активни в прилагането на ИИ: При фирмите с над 250 заети лица, 20.2% вече използват такива технологии, в групата между 50 и 249 заети, този

⁸ Министерство на иновациите и растежа на Република България. "В България ще се изгражда фабрика за изкуствен интелект." <https://www.mig.government.bg/vsichki-novini/v-balgariya-sthe-se-izgrazhda-fabrika-za-izkustven-intelekt/>. (към 26.04.2025 г.).

дял е 14.7%, а при малките предприятия (между 10 и 49 заети) само 5.2% са внедрили ИИ решения. Този контраст показва не само различен капацитет, но и различна степен на достъп до ресурси, експертиза и информация. Именно тук икономистите могат да играят ключова роля – като посредници между технологиите и бизнеса, особено при подпомагане на малките и средни предприятия да направят първите си стъпки в дигиталната трансформация.

Фиг. 2 Относителен дял на предприятията, които използват технологии с изкуствен интелект по големина на предприятията⁹

През 2024 година, изследванията показват (фиг.3), че предприятията в България използват различни технологии с изкуствен интелект (ИИ), като всеки тип технология намира своето приложение в различни индустриални сектори. Данните разкриват, че най-разпространени са технологиите за анализ на писмен език, които се използват от 60.6% от предприятията. Тези технологии са особено важни за компании, които извършват анализ на текстови данни и автоматизиране на процеси, свързани с комуникация и обслужване на клиенти. Технологиите за автоматизиране на работни процеси или съдействие при вземането на решения са също много широко приложени, като 44.6% от предприятията ги използват. Те помагат на бизнеса да оптимизира вътрешните си операции и да ускорява процесите на вземане на решения, като например в управлението на инвентара или предсказване на потребителските предпочитания.

⁹ Национален статистически институт. Използване на информационно-комуникационни технологии от предприятията през 2024 година. Прессъобщение, стр. 4. https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/ICT_ent2024_5UX6GMY.pdf (към 26.04.2025 г.).

Други типове технологии с ИИ, които започват да набира популярност, включват машинно самообучение за анализ на данни, използвано от 35.3% от фирмите, и технологии за генериране на писмена или устна реч (32.5%). Тези технологии са широко прилагани в индустрии, където е необходимо автоматизирано създаване на съдържание или речево взаимодействие със системи и потребители. Технологиите за идентифициране на предмети или лица (28.3%) и технологиите за преобразуване на устна реч в машинночетим формат (27.2%) също намират своето приложение, въпреки че тяхното използване е по-малко разпространено в сравнение с други типове технологии. Най-малко разпространени, но все пак присъстващи, са технологиите, позволяващи физическо придвижване на машини чрез автономни решения, които се използват от 6.8% от предприятията.

За да се ускорят процесите на приемане на иновациите, икономистите играят важна роля. Те могат да бъдат основни мостове между новите технологии и бизнеса, като помагат на фирмите, особено на малките и средни предприятия, да осъзнаят ползите от прилагането на изкуствен интелект и да разработят стратегии за успешното му внедряване. Освен това, икономистите могат да предоставят необходимите анализи на възвръщаемостта на инвестициите и да помогнат на предприятията да преодолеят препятствия като липса на информация или ресурси. Те също така играят важна роля в предоставянето на данни и научни изследвания, които могат да улеснят прехода към по-високотехнологична и конкурентоспособна икономика.

През 2024 година става все по-очевидно, че българските предприятия активно навлизат в ерата на дигитализацията. Използването на технологии с изкуствен интелект, които подпомагат автоматизацията на процесите и

всяка изминала година. Най-разпространените приложения на ИИ включват автоматизиране на работни процеси, генериране на текст и устна реч, както и анализи на писмен език. Тези тенденции ясно показват, че технологиите с ИИ започват да се внедряват в различни индустрии, предоставяйки нови възможности за оптимизация. Въпреки напредъка, все още съществуват значителни разлики между различните сектори, особено когато става въпрос за приемането на автономни решения. Тези решения остават в начален етап на внедряване, както може да се види от данните на Националния статистически институт (НСИ)

Фиг. 3 Относителен дял на предприятията, които използват технологии с изкуствен интелект, по видове технологии през 2024 година¹⁰

Наблюдаваме значително разнообразие в използването на технологии с изкуствен интелект (ИИ) сред българските предприятия. Според последните данни, ИИ намира основно приложение в различни ключови области на бизнеса, като маркетинг и продажби, организационни процеси и управление, както и в сферата на научноизследователска и

¹⁰ Национален статистически институт, *Технологии с изкуствен интелект в предприятията в България - 2024 г.*, стр. 4. https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/ICT_ent2024_5UX6GMY.pdf (към 26.04.2025 г.).

развойна дейност (НИРД) и иновации. Най-голямото приложение на ИИ се наблюдава в маркетинга и продажбите, където 32.6% от предприятията използват тези технологии (фиг.4). Това е напълно логично, тъй като ИИ предлага мощни инструменти за анализ на данни, персонализиране на предложения и автоматизиране на взаимодействието с клиентите. Чрез прилагането на тези технологии, предприятията могат да постигнат по-голяма ефективност и да увеличат конкурентоспособността си на пазара.¹¹

Въз основа на данните, виждаме, че българските предприятия активно използват технологии с изкуствен интелект (ИИ) в различни области на бизнеса. На първо място, една от основните цели за прилагане на ИИ е оптимизацията на бизнес административните процеси и управлението. Според последните данни, 31.4% от предприятията внедряват ИИ в тези сфери, което потвърждава значението му за повишаване на ефективността и рационализиране на вътрешните процеси.

Също така, не може да не се отбележи, че ИИ намира приложение и в производствените процеси и обслужването, като 19.6% (фиг.4) от предприятията използват тези технологии за автоматизиране на производствени линии и оптимизиране на работни потоци, което от своя страна води до подобряване на качеството на крайния продукт. Технологиите с ИИ също така играят важна роля в областта на научноизследователската и развойната дейност (НИРД) и иновациите, с 17.9% от фирмите, които ги прилагат за създаване на нови продукти и подобряване на конкурентоспособността. Въпреки че по-малък процент от предприятията използват ИИ в други области като счетоводство, финансово управление, ИКТ сигурност и логистика (съответно 17.5%, 15.3% и 7.9%), всички тези сектори показват интерес към технологиите с изкуствен интелект и в бъдеще можем да очакваме тяхното по-широко внедряване и растеж.

Икономистите заемат централно място в процеса на дигитализация на бизнеса. Те не само, че могат да изследват и анализират тенденциите в използването на новите технологии, но и да предложат практически решения за адаптиране на бизнес моделите и процесите в условията на дигиталната ера. В този контекст икономистите също така играят важна роля в подпомагането на предприятията да намерят начини за оптимизация

¹¹ Национален статистически институт. (2024). *Използване на ИКТ в предприятията*. <https://www.nsi.bg/bg/content/2841/използване-на-икт-в-предприятията>. (към 26.04.225 г.).

на разходите, повишаване на ефективността и осигуряване на устойчив растеж, благодарение на стратегическото внедряване на технологии с изкуствен интелект в различни бизнес области.

От една страна, икономистите могат да предоставят консултации по интеграцията на нови технологии и автоматизация на оперативни процеси. От друга страна, те са в състояние да предложат решения за оптимално управление на ресурсите и стратегическо планиране, особено в условията на динамичната и бързо променяща се технологична среда, в която се

намираме.

Фиг.4 Относителен дял на предприятията, които използват технологии с изкуствен интелект, по цели на използване през 2024 година¹²

Все по-често се замисляме за темпото, с което се променя светът около нас, особено в сферата на образованието. Технологиите, и по-специално изкуственият интелект (ИИ), вече не са просто концепции за бъдещето, а реалност, която започва да навлиза активно в учебния процес. Това не е просто временно явление – ИИ открива нови възможности за обучение и сътрудничество между ученици и преподаватели.

Чатботовете, например, са само една от многото форми, чрез които ИИ може да бъде интегриран в класната стая. Те имат потенциал да бъдат

¹² Национален статистически институт (НСИ), „Информационни и комуникационни технологии в предприятията, 2024“, 2024 г., стр. 5. https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/ICT_ent2024_5UX6GMY.pdf. (към 26.04.2025 г.).

полезен инструмент, ако се използват разумно – не като заместител на преподавателите, а като допълнителен ресурс, който обогатява учебния процес. Те могат да предоставят бърз достъп до информация и да улеснят комуникацията, което, според мен, има потенциал да подобри значително обучението. В същото време обаче, темата за ИИ в образованието не е еднозначна. Част от експертите подхождат с известна предпазливост, особено когато става дума за пълната интеграция на тези технологии в управлението на образователните институции. В статията „Стратегически и комуникационни аспекти на използването на изкуствения интелект в образованието“¹³ се подчертава именно този контраст – от една страна, потенциалът на ИИ като иновативен инструмент, а от друга – необходимостта от ясни регулации и етични стандарти, които да гарантират безопасната му употреба. Авторите подчертават, че без ясни насоки и стратегия, използването на ИИ може да доведе до повече проблеми, отколкото ползи.

Документът "Концепция за развитието на изкуствения интелект в България до 2030 г."¹⁴ определя основните насоки за интегрирането на ИИ в образованието и професионалната сфера в България. Акцентът е поставен върху необходимостта от развиване на цифрови умения в средното образование, като акцентира на аналитичните способности за обработка на данни, проектиране на алгоритми и решаване на комплексни задачи. Подчертава се също така и важността от овладяването на практически умения за програмиране и прилагане на съвременни технологии, които формират основата за разработване на ИИ приложения. Това ще бъде от съществено значение за подготовката на кадри, които ще могат не само да разбират, но и ефективно да прилагат основни принципи на ИИ, осигурявайки им конкурентоспособност на глобално ниво. Документът подчертава и важността на етичните и социални аспекти на ИИ, като препоръчва разработване на програми за обучение на учители и образователни мениджъри, които ще могат да интегрират ИИ в учебния процес и да управляват съвременни образователни технологии с оглед на етичните норми.

¹³ Тоцева, Янка и Мавродиева, Иванка (2024). *Стратегически и комуникационни аспекти на използването на изкуствения интелект в образованието*. *Pedagogika-Pedagogy*, 96(8). <https://doi.org/10.53656/ped2024-8.02> (към 26.04.2025 г.).

¹⁴ Министерство на електронното управление. *Концепция за развитието на изкуствения интелект в България до 2030 г.* <https://egov.government.bg/wps/portal/ministry-meu/strategies-policies/digital.transformation/itis-national-strategic-documents/ai.development.concept.2030> (към 26.04.2024 г.).

Според мен, ключът към успешното внедряване на изкуствения интелект в образованието се крие в намирането на правилния баланс. ИИ може да бъде изключително полезен инструмент, но само ако се прилага с разбиране и отговорност. Важно е да имаме не само обучени преподаватели, но и добре дефинирани политики и етични насоки, които да осигурят, че тази технология ще допринася за образованието, а не ще го заменя или изкривява.

Заключение

Светът, в който живеем, се променя с невиждана скорост. Преходът от миналото към настоящето е толкова ясен, че понякога ни се струва, че промяната се случва още преди да имаме възможност да я осъзнаем. Теми като изкуствен интелект, автоматизация и дигитализация, които някога се свързваха с далечното бъдеще, сега са част от нашето ежедневие и основни фактори, които формират нашето съществуване. Технологиите отдавна излязоха извън границите на работното място и вече оформят личния ни свят и начина, по който общуваме и мислим. В този нов свят, ролята на икономиста също претърпява съществени промени. Днес икономистът не е просто анализатор на данни, а стратег, иноватор и медиатор, който търси решения в условия на несигурност и намира баланс между технологиите и човешките нужди. Според мен бъдещето на икономиката не се определя само от бързото развитие на новите технологии, а и от нашата способност като общество да се адаптираме към тях. Нашият успех ще зависи от начина, по който подготвяме бъдещето поколение, обучавайки го да използва тези иновации за благото на обществото. Виждам икономистите като ключови участници в този процес – не само като съветници, но и като разработчици на нови политики, които да отговорят на бързо променящата се реалност. Въпреки значението на аналитичните способности и знанието за данни, трябва да помним, че в основата на всяка икономическа система стоят хората – те са двигателят на всяко решение и всяка трансформация. Лично за мен, това означава да продължа да се развивам и да търся нови възможности за свързване на икономиката и технологиите. Смятам, че бъдещето на икономиката не се свежда само до числа и прогнози. То изисква креативност, иновации и решителност. За мен един млад икономист трябва да притежава не само умение да анализира данни, но и визия за това как да мисли извън традиционните рамки, да разбира новите тенденции и да ги прилага по начин, който носи реална полза на обществото. Когато разглеждаме бъдещето на икономиката, не можем да

пренебрегнем социалната отговорност, която носим като икономисти. Имаме възможността не само да наблюдаваме промените, но и да бъдем активни участници в тях, като работим за изграждането на по-устойчива, по-справедлива и по-човешка икономика. Това не е просто привилегия, а и голяма отговорност — да водим тези трансформации и да предлагаме решения, които служат на всички, а не само на малка част от обществото.